

Савчишкін А. О., здобувач першого рівня вищої освіти
Науковий керівник: Єварницький І. А., старший викладач
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ СКЕЛЕЛАЗІННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто історію виникнення і розвиток скелелазіння в Україні. Надана загальна характеристика основних видів скелелазіння, які увійшли в програму Олімпійських ігор.

Ключові слова: альпінізм, боулдерінг, еталон, скелелазіння, складність, швидкість.

Вступ. Скелелазіння є молодим видом спорту, який вперше було включено в програму Олімпійських ігор 2020 р. у Токіо. Він активно розвивається у всьому світі, зокрема в Україні.

Скелелазіння з'явилося в Україні як невід'ємна частина альпінізму, але зараз є набагато популярнішим, ніж альпінізм. Даний вид спорту та рухової активності є популярним серед української студентської молоді. Тому питання ознайомлення з характеристикою та освітлення історії виникнення і розвитку скелелазіння на теренах нашої держави є актуальним.

Мета дослідження: надати загальну характеристику та розглянути історію виникнення і розвитку скелелазіння в Україні.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Скелелазіння виникло в Україні у 1945 р. в альпіністському таборі «Медик» в районі Кавказу І. І. Антоновичем були проведені змагання з урахуванням швидкості проходження маршруту та техніки лазіння, як оцінка скельної підготовки інструкторів табору. У 1947 р. в Домбаї в альплагері «Блискавка» були проведені перші офіційні змагання зі скелелазіння серед інструкторів альпінізму. Скелелазіння стало «молодшим» братом альпінізму. Альпіністські сходження стали складнішими з технічної точки зору, тому потрібна була скельна підготовка. Для круглорічної підготовки в містах будувались штучні стінки, так звані «тренажери». Ще в 1940 р. на науковій конференції Українського інституту фізкультури львів'янин П. Т. Собенко представив проект першої штучної стінки. В Україні в 60-х роках з'явився перший простий тренажер в місті Київ у політехнічному інституті.

Час минув і скелелазіння стало переростати в самостійний вид спорту зі своїми правилами та вимогами. З 1952 р. почали присвоюватися суддівські категорії, а з 1966 року були визначені нормативи III, II, I розрядів зі скелелазіння.

Перший Чемпіонат України був проведений у 1955 р, наступний у 1960 р. Чемпіонати проводилися щороку до 1995 року, за винятком 1976 р.

В Україні, при Федерації альпінізму, Комітет зі скелелазіння був створений у 1970 р., очолив його Г. П. Полевий.

З 1989 р. комітетом керував В. А. Дубровін, потім Г. І. Чуб, а з 2002 р. – В. В. Скорик.

У 1973 р. було створено тренерську раду з скелелазіння. В неї з України увійшов суддя П. Ф. Славінський. У тому ж році вперше в Україні почали проводитися зимові змагання зі скелелазіння. У перших змаганнях брали участь лише київські команди, наступного року змагання отримали назву меморіал пам'яті Анатолія Кустовського і стали всеукраїнськими. Місце і час цих змагань змінювалися і мали широку географію. Житомир, скелі Довбуша. Потім у 1994 р. – повернення в Денеші. Сьогодні змагання перетворилися на Кубок України [3].

У 70-х роках скелелазіння почало ділитися на види: парні гонки, індивідуальне лазіння, зв'язки та інше, а в 90-х роках – швидкість, складність, боулдерінг.

Лазіння на швидкість. Швидкісне лазіння почали розвивати в 1947 р., спочатку визначене як невід'ємна частина альпінізму, потім поступово відокремилася і почало проводитися на більш складній місцевості.

У 2005 р. з метою прискорення процесу включення до олімпійських змагань вид лазіння на швидкість перетерпів кардинальних змін, створено еталонну трасу, на якій почали проводити міжнародні змагання. Раніше траси на швидкісне лазіння були постійно різними, а тепер це «еталона» траса яка однакова у всьому світі.

У вересні 2014 р. на чемпіонаті світу український скелелаз Данило Болдирев встановив новий рекорд – 5,60 секунди. Згодом його час покращив індонезієць Кіромал Катібін, показавши 5,17 с. Швидкісне лазіння включає індивідуальні виступи та тандемні гонки на час. Мета спортсмена – піднятися до кінця траси за найкоротший час.

Змагання в дисципліні «Швидкість» проводяться на стандартних еталонних трасах. Вона знаходиться на високій стіні для скелелазіння, призначеній для цього виду. Міжнародна федерація скелелазіння (IFSC) затвердила регламент зовнішніх параметрів цього стенду (ширина, висота, кут нахилу, покриття панелі тощо). Змагання високого рівня відбуваються на скелетонах висотою від 12 до 16 метрів і довжиною доріжки від 10 до 15 метрів відповідно. Маршрут обладнаний спеціальними зачепами для лазіння, тип і розмір яких також вказує IFSC. Зачепи повинні розташовуватися на доріжці за певною схемою. Вважається, що учасник змагань подолав трасу, якщо:

- торкнувся спеціально позначеного місця у верхній частині доріжки;
- перетнути фінішну лінію;
- торкання фінішного кола (квадрата) рукою під час ручного вимірювання часу.

На скеледромах у дисципліні «швидкість» використовувалася верхня страховка. Кожен спортсмен має дві спроби пройти маршрут.

Зачеп – це різновид скелелазного спорядження, яке імітує скелі різних розмірів і форм. В цілому зачепи є імітацією природного рельєфу. Поверхня

зачепає зазвичай має власний мікрорельєф, що забезпечує комфортний підйом. Зачепає кріпляться до щита, утворюючи стінку для скелелазіння. Скелелазі лазять по штучних стінах, хапаючись за зачепає руками або наступаючи на них ногами [4].

Лазіння на трудність. Його батьківщина – Західна Європа. Як стиль скелелазіння, визначений комітетом IFSC у 1987 р., «складність» – це не самостійне лазіння – завжди хтось страхує. Мета – піднятися на вершину (знак завершення). Цей вид скелелазіння дуже популярний у всьому світі завдяки своїй технічній різноманітності. Для повноцінного розвитку виду необхідні штучні скеледроми висотою 18–22 м. Спортсмени мають близько п'яти хвилин на перегляд траси. Протягом цього часу учасники змагань обдумують свої ходи, як і в шаховому матчі. Потім намагаються по черзі подолати трасу. Кожен отримує спробу, а час обмежений чотирма-п'ятнадцятьма хвилинами. Розподіл місць залежить від досягнутої висоти та часу проходження. У змаганнях на трудність спортсмени використовують нижню страховку. Довжина маршруту сходження:

- чоловіки до 25 м з не менше 45 перехоплень;
- жінки до 20 м з мінімальною кількістю перехоплень 40.

Якщо учасник за шмигнув мотузку в карабін на фініші, це означає, що спортсмен досяг найвищого результату на трасі. Неодмінним елементом скелелазного спорядження є відтяжка – це петля з міцної капронової стрічки з карабінами на кінці. Вона використовується для страхування спортсмена і може бути різної довжини. Скелелазі повинні підвішувати відтяжку до спеціального болта, який вбивається в скелю або врізається в штучний рельєф. Мотузку, яку використовує скелелаз під час проходження маршруту, зачіпається у відтяжку [2].

Боулдеринг. Назва походить від англійського слова boulder, а боулдеринг означає лазіння по валунах.

Цей вид виник у місті Боулдер (США). Його околиці завалені кам'яними брилами висотою 3–6 метрів. Те, що перетворилося на сучасне змагання з болдерингу, було фестивалем, під час якого проходили численні вигадані маршрути.

Боулдеринг не вимагає високих стін, достатньо висоти 4–5 м.

Боулдеринг – проходження серії коротких складних маршрутів (5–8 перерв на кожному). Траси підготовлені так, щоб учасникам не доводилося страхувати мотузку. Страховка забезпечується матом, який покриває всю поверхню під стіною [1].

Змагання з боулдерингу можуть складатися з 1, 2 (попередніх і фіналів) і 3 раундів (попередніх, півфіналів і фіналів).

Місце спортсмена залежить від:

- кількість пройдених маршрутів;
- кількість отриманих бонусів;
- кількість спроб, проведених на трасі;
- кількість спроб, витрачених на отримання бонусу.

Для змагань, які проводяться за французькою системою, на кожен трасу дається кілька хвилин (зазвичай 4–6 хвилин) і відпочинок між трасами. Спортсмени можуть використовувати необмежену кількість спроб. На трасі є бонуси і топи.

Спортивне скелелазіння передбачає змагання на спеціально підготовлених маршрутах. Вони можуть бути створені людиною (в приміщенні, на відкритому повітрі) або в природному рельєфі (природні камені).

Багатоборство. На Олімпіаді в Токіо було вирішено провести багатоборство, в якому змагання зі скелелазіння проходили у всіх трьох видах, а переможець визначався за сумою результатів у кожній категорії [4].

Висновки. Скелелазіння є складно-координаційним видом спорту, мета якого полягає у подоланні скелелазної траси на скелях чи на штучно побудованих тренажерах. На цей час найпопулярніші напрями скелелазіння – це швидкість, складність і боулдерінг.

Скелелазіння в Україні має багату історію яка бере початок з 1945 р. Включення скелелазіння до олімпійського виду спорту дало новий поштовх до розвитку скелелазної інфраструктури в Україні. Все більше людей цікавляться скелелазінням.

Перспективи подальших досліджень: дослідити вплив заняття скелелазінням на рівень розвитку спритності у здобувачів вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Векла П. П. Фізіологічний вплив спортивного скелелазіння як рекреаційного виду фізичної активності на організм школярів та студентів. *Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення (у циклі Анохінських читань)* : мат. Міжнарод. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2014 р. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 94–104.

2. Гінзбург І. В., Куліш О. О. Використання скелелазіння та сучасних технологій для покращення фізичної підготовки борців джиу-джитсу. *Actual trends of modern scientific research : the 8th International scientific and practical conference (March 14–16, 2021). Germany : MDPC Publishing, Munich, 2021.* С. 356.

3. Скрипченко І. Використання тренажерів, що імітують скальний рельєф для підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту на практичних заняттях з дисципліни «Туризм». *Молодь і ринок.* 2014. №. 11. С. 62–69.

4. Скрипченко І. Т. Астахов В. А., Лашко В. П. З досвіду використання скеледромів у професійній підготовці фахівців з фізичного виховання та спорту на практичних заняттях. *Нивазнань. Науково-методичний альманах.* Дніпропетровськ, 2016. № 2. С. 44–45.